

УДК 331.56

*Тетяна Іванова, Олена Бринь***МОЛОДІЖНЕ БЕЗРОБІТТЯ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ***Татьяна Иванова, Елена Бринь***МОЛОДЕЖНАЯ БЕЗРАБОТИЦА И ПУТИ ЕЕ ПРЕОДОЛЕНИЯ***Tetyana Ivanova, Olena Bryn***YOUTH UNEMPLOYMENT AND WAYS TO OVERCOME IT**

Досліджено причини виникнення безробіття серед молоді та його особливості. Виявлено вплив показників регіонального розвитку на зайнятість серед молоді. Проведено аналіз рівня молодіжного безробіття за різними ознаками. Запропоновано напрями зниження безробіття серед молоді на регіональному та державному рівнях.

Ключові слова: безробіття серед молоді, зайнятість, ринок праці, життєвий рівень населення.

Бібл.: 10.

Исследованы причины возникновения безработицы среди молодежи и ее особенности. Выявлено влияние показателей регионального развития на занятость среди молодежи. Проведен анализ уровня молодежной безработицы по разным признакам. Предложены направления снижения безработицы среди молодежи на региональном и государственном уровнях.

Ключевые слова: безработица среди молодежи, занятость, рынок труда, жизненный уровень населения.

Библ.: 10.

Investigated the causes of youth unemployment and its features. The influence of regional development and employment among young people. Analysis of youth unemployment on different grounds. Directions to reduce unemployment among young people at regional and national levels.

Key words: youth unemployment, employment, labor market, standard of living.

Bibl.: 10.

JEL Classification: J 60

Постановка проблеми. Молодіжне безробіття є одним з найважливіших питань сучасної України, однак боротьба з ним не ведеться належним чином, що призводить до негативних економічних, соціальних та демографічних наслідків як по кожному регіону, так і в Україні взагалі. Наявність високого рівня безробіття свідчить про нестабільність в економіці та має негативні соціально-економічні наслідки для країни. Проблема працевлаштування молоді на регіональному рівні має комплексний характер, тому її вирішення можливе лише за допомогою поєднання зусиль багатьох державних, громадських інститутів, сім'ї, суспільства загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішенням проблеми безробіття займалися такі вчені, як В. Васильченко, Н. Волкова, О. Грішнова, Дж. Кейнс, М. Колосницька, Л. Кудіна, Е. Лоурі, М. Махсма, М. Мутяк, А. Оукен, В. Петюх, А. Самарцева, К. Сименюк, В. Федоренко, А. Філліпс, Л. Харкнен, К. Яковенко, Л. Яцюх та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак деякі питання, що присвячені специфіці молодіжного безробіття, залишаються і надалі маловивченими. Так, недостатньо опрацьованими є регіональні особливості відтворення населення, його економічна активність, соціально-економічне становище регіону тощо.

Мета статті. Головною метою роботи є визначення особливостей молодіжного безробіття та практичних напрямів його подолання на регіональному та державному рівнях.

Виклад основного матеріалу. Молодіжне безробіття – це складне економічне, соціальне й психологічне явище, яке характеризується високою питомою вагою молоді у складі безробітних, має характер періодично функціонуючого безробіття [1]. Молодіжний сегмент загальнонаціонального ринку праці становить значну частку і є суттєвим резервом підвищення продуктивності та конкурентоспроможності праці.

На сьогодні маємо дуже розповсюджене явище, що випускники вищих навчальних закладів і професійно-технічних закладів не в змозі працевлаштуватися, оскільки їх професії не потрібні економіці, або рівень кваліфікації не відповідає вимогам роботода-

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

вця. З іншого боку, в умовах відродження багатьох галузей роботодавці, особливо у великих промислових містах, відчують гостру нестачу в кадрах.

Безробіття серед молоді спричинено недостатньою кваліфікацією молодих робітників. Роботодавці і навчальні заклади поки що не стали повноцінними соціальними партнерами, які разом можуть вирішити питання якісної підготовки робочих і спеціалістів. Робота щодо узгодження навчально-планової документації з роботодавцями з метою відображення їх вимог до змісту теоретичного і практичного навчання вже розпочата, але часто ще носить формальний характер. Випускники, які тільки закінчили вищий навчальний заклад, звертаються до державної служби зайнятості, де їх направляють на стажування з вивчення сучасних технологій, оскільки відсутність знань передових технологій знижує зацікавленість роботодавців у представленні їм робочих місць.

Серед основних проблем, що існують на молодіжному ринку праці, можна виділити такі:

- 1) загальний стан економіки, через що кількість робочих місць зменшується;
- 2) податковий тиск на великі підприємства, малий та середній бізнес з боку держави;
- 3) відсутність системи розподілу молоді під час навчання (стажування або практика) та на роботу після закінчення навчання;
- 4) недосконалість розроблення та непрофесійне впровадження програм зайнятості, перекваліфікації молодих працівників на загальнодержавному, міському рівнях тощо.

Особливості безробіття серед молодого населення призводять до:

- поглиблення бідності та зубожіння бюджетів молодих сімей (як наслідок – збільшення розлучень, абортів, зниження народжуваності, збільшення кількості безпритульних і покинутих дітей, дітей-сиріт, дітей-інвалідів);
- зниження соціальної захищеності і неадекватне оцінювання молодіжної праці сприяє зниженню національного патріотизму, призводить до відтоку молодих фахівців у розвинуті країни, прищеплює інтерес до пошуку альтернативних форм заробітку у сфері неформальної економіки і тіньового бізнесу, підриває інтерес до освіти;
- посилюється криміногенна ситуація у країні: збільшується кількість економічних і кримінальних злочинів, розцвітає алкоголізм і наркоманія, збільшується кількість венеричних та інших захворювань, скорочується рівень тривалості життя, збільшується смертність – все це спричиняє природне виродження нації [2].

Важливо, що молодіжне безробіття стосується молоді, яка вперше виходить на ринок праці й не може отримати роботу. Ринок виявляється байдужим до пропозиції праці з боку молодих людей, оскільки вони ще не мають досвіду, а подекуди й належної кваліфікації, але потребують, згідно з законодавством, пільгових умов (нешкідливе виробництво, неповний робочий день, більша відпустка тощо).

Проблеми молоді на ринку праці обумовлені певними особливостями соціального стану і трудової поведінки: досить високим освітнім рівнем; низькою адаптованістю та вразливістю щодо навколишнього економічного й соціального середовища; підвищеними вимогами щодо працевлаштування (престижу, заробітку), до змісту, характеру й умов праці; високою професійною і територіальною мобільністю, що зумовлена неусталеністю та слабкістю економічних і соціальних зв'язків молоді людини.

Молодіжне безробіття є однією з найбільших проблем економіки країни, адже за останні роки питома вага молоді досягла третини у загальній кількості безробітних. Аналіз демографічної та соціально-економічної ситуації на прикладі Чернігівської області показав, що Чернігівщина має регресивну вікову структуру населення. На 1 січня 2015 року частка наймолодшого населення області у віці 0–14 років становила 13,1 % загальної кількості населення області, частка населення віком 15–64 роки, основного постачальника трудових ресурсів, – 68,2 %, частка осіб у віці 65 років і старше в загальній чи-

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

сельності населення області була найвищою у країні й становила 18,7 % (в Україні – 14,8, 69,9, 15,3 % відповідно) [3]. У перспективі слід очікувати зростання чисельності осіб похилого віку, оскільки у вікову групу 15–64 роки вступатимуть діти та підлітки, чисельність яких менша за групи населення, що вийдуть із неї.

Сільські жителі значно старші за міських, про що свідчить показник середнього віку населення. У структурі населення області переважають жінки. У сільській місцевості статевий баланс більший за міський. У різних вікових групах співвідношення неоднакове. У віковій групі 0–14 років більше осіб чоловічої статі, найбільш збалансована чисельність 34-річних чоловіків та жінок – на 1000 чоловіків припадало 997 жінок. З 35-річного віку починається стійке перевищення чисельності жінок над чисельністю чоловіків. У віці 15–64 роки на 1000 чоловіків припадало 1074 жінки, 65 років і старше – 2238 [4].

Вікову структуру населення характеризує показник демографічного навантаження, який показує навантаження на суспільство та економіку невиробничим населенням. На кожну тисячу населення у Чернігівській області віком 15–64 роки, основного постачальника трудових ресурсів, припадало 466 осіб у віці 0–14 років і старше (в міських поселеннях – 381, а в сільській місцевості – 643). Цей показник вже тривалий час має регресивну структуру, особливо в сільській місцевості. Якщо в міських поселеннях показники навантаження дітьми (186) та людьми похилого віку (195) майже однакові, то в сільській місцевості показник навантаження населенням віком 65 років і старше більше ніж удвічі перевищує навантаження дітьми.

Скорочення населення Чернігівщини у 2015 році становило 10 853 особи, міграційний приріст становив 155 осіб. Тобто скорочення населення за рахунок смертності і народжуваності становить 1 %. Це є негативною тенденцією, адже кількість людей, що вмирають, значно перевищує кількість народжених.

У Чернігівській області працевлаштовано протягом 2015 року майже 20 тис. осіб у віці до 35 років. Переважну більшість від загальної кількості безробітних (54,5 %) становили жінки. Рівень зареєстрованого безробіття в цілому за 2015 рік в області збільшився та становив 2,6 % населення працездатного віку. Цей показник був вищим серед населення сільської місцевості (2,8 %) порівняно з жителями міських поселень (2,4 %) [5].

Кількість вільних робочих місць (вакантних посад), заявлених роботодавцями до державної служби зайнятості, упродовж грудня 2015 р. зменшилася на 20,5 % і на кінець року становила 0,6 тис.

Рівень безробіття в Україні залежить і від пори року, серед усіх категорій найнижчим він є у жовтні (2015 р.) – 463,9 тис. осіб, а найвищим у лютому (2016 р.) – 508,6 тис. осіб офіційно зареєстрованих безробітних. Ці показники свідчать, що сезонне безробіття значною мірою впливає на формування загальних показників, особливо це стосується сільського населення та чоловіків. Щодо структури незайнятого населення, то протягом року абсолютні показники безробіття серед міського населення вищі, ніж серед сільського, а серед жінок вищі, ніж серед чоловіків. Таку динаміку можна пояснити тим, що влітку в сільській місцевості роботи значно більше, ніж взимку, а чоловіки, які офіційно не працевлаштовані, в літню пору року займаються сезонними роботами та не офіційно працюють у різних галузях, зокрема у будівництві. Дуже часто молодь навіть не шукає постійної роботи, живучи на допомогу по безробіттю та влітку працюючи за кордоном на фермах та виробництві. Для отримання досвіду це не є поганим, але все ж потрібно мати постійну роботу та розвивати власну країну та власний регіон. Також до основних причин виникнення безробіття належать: постійний науково-технічний прогрес, який впливає на вивільнення робочої сили; обмеженість попиту на товари і послуги, що спричиняє згортання виробництва; нерівномірність розвитку продуктивних сил

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

у національному господарстві, що зумовлює низький рівень залучення трудових ресурсів до виробничого процесу, тощо [6].

Загалом Чернігівщина посідає 7-е місце серед інших областей України з показником безробіття 10,6 %. Серед осіб у віці 15–24 роки цей показник становив 21,8 % та був більш як удвічі вищий, ніж цей показник серед всіх вікових груп. За даними різних досліджень, частка неформально зайнятих серед безробітних України становить близько 90 %, а серед молоді працездатного віку, яка навчається, 70 %. За даними Державної служби статистики України, за 9 місяців 2015 року рівень зайнятості серед осіб у віці 25–29 років становив 72,2 % та був вищим, ніж у середньому серед всіх вікових груп (56,9 %), а серед осіб віком 15–24 роки цей показник становив лише 28,5 %. Низький рівень зайнятості таких осіб обумовлений тим, що молодь у такому віці навчається та не має стійких конкурентних переваг на ринку праці [7].

За економічною діяльністю структура чисельності безробітних віком до 35 років показує, що в Чернігівській області найважче знайти роботу в секторі сільського, лісового та рибного господарств, значно легше у сфері будівництва та найлегше у таких галузях, як мистецтво, спорт та відпочинок. Велика конкуренція робочої сили є в галузі торгівлі, державного управління й оборони та переробної промисловості.

Останніми роками роботодавці готові поборотися за випускників ВНЗ за технічними спеціальностями. Традиційно в особливій пошані молоді фахівці з інформаційних технологій та інженерно-технічних спеціальностей. «Мають шанси знайти роботу 45 % випускників інженерно-технічних спеціальностей і 44% “айтішників”. Протилежна ситуація – у лавах економістів та архітекторів» [8].

Іноді випускники відмовляються від роботи через низьку зарплату, при цьому стоїть це різних сфер. На роботу з такою мінімальною зарплатою можна влаштуватися оператором у call-центр, кур'єром, касиром, секретарем, помічником бухгалтера чи юриста.

Як показує практика, більшість випускників знаходять роботу за допомогою знайомих, в Інтернеті або газетах, близько 10 % – звертаються до Державної служби зайнятості або в університетські центри зайнятості.

Вагомим показником під час оцінювання соціального явища безробіття є відповідність показників наявних робочих місць та охочих їх отримати, тобто попиту-пропозиції робочої сили на ринку праці. Важливість цього показника прямо впливає з наявної можливості у країні боротися з безробіттям, адже чим вищий показник попиту на робочу силу, тим менший термін перебування безробітних у цьому статусі. За даними служби зайнятості в Чернігівській області на 1 вакантне місце у 2015 році маємо 24 фахівця, що на 50 % більше у порівнянні з минулим роком. Це пов'язано зі зменшенням вакансій майже в половину та незмінним рівнем безробіття.

За півроку середній термін пошуку нової роботи трохи збільшився і тепер триває від 6 місяців і більше. З серпня 2015 року кількість тих, хто шукає роботу від 3 до 6 місяців, практично не змінилося. Як і раніше, в ці терміни укладаються трохи менше третини опитаних. Однак зріс відсоток респондентів, для яких процес пошуку триває від півроку до року. Нині до них належить кожен шостий безробітний. Також стало більше тих, для кого термін пошуку перевищує один рік. Таким чином, у ситуації тривалої безробіття знаходиться кожен восьмий претендент [9]. Відповідно, знизилася кількість тих, хто знаходить роботу в лічені місяці, а то й тижні. Сьогодні приблизно одному з восьми вдається вийти на нову роботу протягом 1-2 місяців і тільки трьом зі ста – протягом декількох тижнів. Швидше за всіх знаходять роботу ІТ-фахівці, лікарі та фармацевти, а також представники мас-медіа. Довше часу може знадобитися працівникам банківської сфери та юристам.

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Такі зміни на ринку праці мають кілька причин. По-перше, криза змусила скоротити бюджети на виплату заробітних плат. Роботодавці прагнуть знайти висококваліфікованого фахівця за менші гроші. Крім здешевлення вакансій, ще однією тенденцією є скорочення їх кількості – роботодавцю вигідніше закрити вакантну позицію за рахунок внутрішнього резерву або просто перерозподілити обов'язки між працюючими співробітниками. По-друге, в умовах інфляції і постійного зростання цін здобувачі не поспішають погоджуватися на будь-яку запропоновану зарплату і намагаються «продати» себе дорожче [10].

Молодіжне безробіття в Чернігівській області збільшується, на що впливає багато факторів: проблеми з пошуком роботи, неконкурентоспроможність молодих спеціалістів, скорочення штату на підприємствах, не відповідність попиту та пропозиції у деяких галузях, зменшення вакансій у центрі зайнятості та не бажання отримувати низьку заробітну плату навіть на початку кар'єри.

Чернігівщина посідає одне з перших місць в Україні за рівнем безробіття, але кожного року цей показник зменшується. Якщо у 2013 році рівень безробіття становив 11,2 % і це було 1-е місце серед областей, а у 2015 році показник зменшився до 10,6 % і нині Чернігівська область посідає 7-е місце.

Для подолання безробіття, в тому числі і серед молоді, пріоритетними напрямками спеціальних програм держави мають бути:

- спрощення процедури реєстрації в центрі зайнятості;
- державна підтримка нетрадиційних сфер зайнятості (сезонної, поденної, тимчасової);
- стимулювання промисловців до навчання, кваліфікації, перекваліфікації й подальшого працевлаштування додаткової робочої сили;
- залучення приватного (як вітчизняного, так й іноземного) капіталу в райони зі стабільним рівнем безробіття;
- заходи щодо квотування робочих місць для представників найуразливіших груп на ринку праці, безвідсоткові кредити, що надаються безробітним, які започатковують власний бізнес, тощо.

Формування державного замовлення для вищих навчальних закладів повинно складатися на основі аналізу кон'юнктури ринку праці, для того щоб не було диспропорцій, тобто перенасичення одними професіями та нестача інших.

Висновки і пропозиції. Держава повинна серйозно поставитися до вирішення проблеми молодіжного безробіття, активніше працювати з центрами зайнятості та знаходити нових партнерів для працевлаштування випускників. Так, на державному рівні за останні роки вжито відповідних заходів щодо подолання проблеми зайнятості випускників ВНЗ, розроблених з метою сприяння ефективній зайнятості населення. Також важливим є впевненість молоді у майбутньому, прагнення до праці та розвитку країни, намагання розвинути особисті навички та вміння, адже зміни починаються з кожного з нас.

Список використаних джерел

1. Кудіна Л. Проблеми молодіжного безробіття та шляхи його подолання / Л. Кудіна, Л. Яцюк. – К. : ГО «Молодіжна Альтернатива», 2011. – 64 с.
2. Молодіжне безробіття в ЄС – як з ним боротися? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.dyvensvit.org/articles/101075.html>.
3. Чернігівська обласна державна адміністрація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.chernigivstat.gov.ua>.
4. Соціально-економічне становище Чернігівської області за 2015 рік: статистичні дані / укладено Чернігівською обласною державною адміністрацією. – Чернігів, 2016. – 10 с.
5. Державна служба зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua>.

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

6. *Динаміка та географія безробіття в Україні та ЄС у 2012–2013 рр.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://infolight.org.ua/content/dinamika-ta-geografiya-bezrobittya-v-ukrayini-ta-ies-u-2012-2013-rr>.
7. *Ситуація на ринку праці та діяльність державної служби зайнятості у Чернігівській області січень 2016 року.* – Чернігів, 2016. – 13 с.
8. *Молодіжне безробіття та проблеми розвитку молодіжного підприємництва* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ya.org.ua/images/pdf/09-10/6.pdf>.
9. *Українці ищут работу более полугодом* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://hh.ua/article/18383>.
10. *Федоренко В. Г.* Ринок праці в Україні та економічні тенденції в умовах світової економічної кризи / В. Г. Федоренко // *Економіка та держава.* – 2009. – № 1. – С. 4–5.

References

1. Kudina, L., Yatsiuk, L. (2011). *Problemy molodizhnoho bezrobittia ta shliakhy yoho podolannia [Problems of youth unemployment and ways to overcome it]*. Kyiv: HO “Molodizhna Alternatyva” (in Ukrainian).
2. *Molodizhne bezrobittia v YeS – yak z nym borotysia? [Youth unemployment in the EU – how to fight?]*. Retrieved from <http://old.dyvensvit.org/articles/101075.html>.
3. *Chernihivska oblasna derzhavna administratsiia [Chernihiv Regional State Administration]*. Retrieved from <http://www.chernigivstat.gov.ua>.
4. Done Chernihiv Regional State Administration. (2016). *Sotsialno-ekonomichne stanovyshche Chernihivskoi oblasti za 2015 rik: statystychni dani [Socio-economic situation of Chernihiv region for 2015: statistics]*. Chernihiv (in Ukrainian).
5. *Derzhavna sluzhba zainiatosti [Public Employment Service]*. Retrieved from <http://www.dcz.gov.ua>.
6. *Dynamika ta heohrafiia bezrobittia v Ukraini ta YeS u 2012–2013 rr. [The dynamics and geography of unemployment in Ukraine and the EU in the 2012-2013 biennium]*. Retrieved from <http://infolight.org.ua/content/dinamika-ta-geografiya-bezrobittya-v-ukrayini-ta-ies-u-2012-2013-rr>.
7. *Sytuatsiia na rynku pratsi ta diialnist derzhavnoi sluzhby zainiatosti u Chernihivskii oblasti sichen 2016 roku [The labor market situation and the activities of the State Employment Service in Chernihiv region in January 2016]*. (2016). Chernihiv (in Ukrainian).
8. *Molodizhne bezrobittia ta problemy rozvytku molodizhnoho pidpriemnytva [Youth unemployment and problems of youth entrepreneurship]*. Retrieved from <http://www.ya.org.ua/images/pdf/09-10/6.pdf>.
9. *Ukrayntsy yshchut robotu bolee poluhoda [Ukrainians looking for a job more than six months]*. Retrieved from <https://hh.ua/article/18383>.
10. Fedorenko, V.H. (2009). *Rynok pratsi v Ukraini ta ekonomichni tendentsii v umovakh svitovoi ekonomichnoi kryzy [The labor market in Ukraine and economic trends in the global economic crisis]*. *Ekonomika ta derzhava – The Economy and the State*, no. 1, pp. 4–5 (in Ukrainian).

Іванова Тетяна Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14027, Україна).

Іванова Татьяна Николаевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры управления персоналом и экономика труда, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14027, Украина).

Ivanova Tatyana – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Personnel Management and Labour Economics, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14027 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: ivanova_feo@mail.ru

Бринь Олена Олександрівна – студентка факультету життєдіяльності, природокористування і туризму, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14027, Україна).

Бринь Елена Александровна – студентка факультета жизнедеятельности, природопользования и туризма, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14027, Украина).

Bryn Olena – student of the Faculty of Ability to Live, Nature Management and Tourism, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14027 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: Helenbry41@gmail.com